

Марія ГЕРЕГА,

orcid.org/0000-0002-4679-5545

Заслужений діяч мистецтв України, доктор філософії (Ph.D.), професор, завідувачка кафедри загального та спеціалізованого фортепіано Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка (Львів, Україна) mariagerega787@gmail.com

Оксана КОРОЛЬ,

orcid.org/0000-0001-6003-5887

кандидат мистецтвознавства (PhD), доцент, доцент кафедри музичного мистецтва Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна) musart.org.ua@gmail.com

Іванна ШТУРМАК-ЯРЕМИШИН,

orcid.org/0009-0003-3814-9935

магістр мистецтва, асистент кафедри музичного мистецтва Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна) shturmak.ivanna5371@gmail.com

МУЗИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОЇ, МОТОРНОЇ ТА ЕМОЦІЙНОЇ СФЕР У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

У статті розкрито педагогічний потенціал музики як засобу комплексного впливу на становлення особистості дитини в ранньому віці. Метою статті є з'ясування особливостей впливу музичної діяльності на формування когнітивних, моторних та емоційних компонентів розвитку дітей раннього віку. Наголошено, що період раннього дитинства є сенситивним етапом інтенсивного психофізіологічного розвитку, упродовж якого музична діяльність має суттєвий вплив на формування базових психічних функцій, нейронних зв'язків і механізмів емоційної регуляції. Здійснено аналіз вітчизняних і міжнародних наукових досліджень щодо впливу музичного мистецтва на розвиток мовлення, пам'яті, уваги, мислення, сенсомоторних процесів, емпатії та соціально-комунікативних умінь дітей. Висвітлено педагогічний потенціал музично-ритмічної діяльності, слухання музики, гри на музичних інструментах і елементів музикотерапії як засобів активізації міжпівкульної взаємодії, гармонізації пізнавальних і емоційних процесів та підтримки емоційної саморегуляції. Показано, що інтеграція музики в освітній процес закладів дошкільної освіти сприяє підвищенню пізнавальної мотивації, зниженню рівня тривожності, полегшенню адаптації дітей до освітнього середовища, а також розвитку здатності до самовираження й конструктивної взаємодії з однолітками та дорослими. Особливу увагу приділено ролі ігрової діяльності та творчої імпровізації в музичному розвитку дошкільників, а також психолого-педагогічним умовам ефективного використання музики, зокрема індивідуальному підходу, урахуванню вікових особливостей дітей і професійній підготовці педагогів. У висновках акцентовано, що музичне навчання є не лише засобом естетичного виховання, а й вагомим чинником усебічного розвитку дитини, формування когнітивної активності, емоційної відкритості, соціальної взаємодії та стресостійкості.

Ключові слова: дошкільна освіта, когнітивні здібності, емоційна сфера, емпатія, музичне мистецтво, музикальні здібності, музично-ритмічна діяльність.

Mariia HEREHA,*orcid.org/0000-0002-4679-5545*

Ph.D.,

*Head of the Department of General and Specialized Piano
Lviv National Music Academy named after Mykola Lysenko
(Lviv, Ukraine) mariagerega787@gmail.com***Oksana KOROL,***orcid.org/0000-0001-6003-5887**PhD, Candidate of Art Studies, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Music Art
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) musart.org.ua@gmail.com***Ivanna SHTURMAK-YAREMYSHYN,***orcid.org/0009-0003-3814-9935*

Master of Arts,

*Assistant at the Department of Musical Arts
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) shturmak.ivanna5371@gmail.com*

MUSIC AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE, MENTAL AND EMOTIONAL SPHERES IN EARLY CHILDREN

The article reveals the pedagogical potential of music as a means of comprehensive influence on the formation of a child's personality at an early age. The purpose of the article is to clarify the peculiarities of the influence of musical activity on the formation of cognitive, motor, and emotional components of early childhood development. It is emphasized that early childhood is a sensitive stage of intensive psychophysiological development, during which musical activity has a significant impact on the formation of basic mental functions, neural connections, and mechanisms of emotional regulation. An analysis of domestic and international scientific research on the influence of musical art on the development of speech, memory, attention, thinking, sensorimotor processes, empathy, and social and communication skills in children has been carried out. The pedagogical potential of musical and rhythmic activities, listening to music, playing musical instruments, and elements of music therapy as means of activating interhemispheric interaction, harmonizing cognitive and emotional processes, and supporting emotional self-regulation is highlighted. It is shown that the integration of music into the educational process of preschool institutions contributes to increasing cognitive motivation, reducing anxiety levels, facilitating children's adaptation to the educational environment, and developing the ability to express themselves and interact constructively with peers and adults. Particular attention is paid to the role of play and creative improvisation in the musical development of preschoolers, as well as the psychological and pedagogical conditions for the effective use of music, in particular, an individual approach, taking into account the age characteristics of children and the professional training of teachers. The conclusions emphasize that music education is not only a means of aesthetic education, but also an important factor in the comprehensive development of the child, the formation of cognitive activity, emotional openness, social interaction, and stress resistance.

Key words: *preschool education, cognitive abilities, emotional sphere, empathy, musical art, musical abilities, musical and rhythmic activity.*

Постановка проблеми. Музичне мистецтво посідає важливе місце в системі розвитку дитини, оскільки впливає на становлення когнітивних, моторних та емоційних здібностей. У процесі музичної діяльності активізуються увага, пам'ять, просторове й логічне мислення, емоційна чутливість та здатність до регуляції емоційних станів, що створює передумови для гармонійного психічного розвитку. Особливої ваги музика набуває в ранньому віці, коли мозок дитини перебуває у фазі інтенсивного формування базових психічних функцій і нейронних зв'язків. У цьому контексті музика є не лише засобом естетичного вихо-

вання, а й ефективним педагогічним інструментом навчання та всебічного розвитку дитини.

Водночас практика дошкільної освіти засвідчує, що потенціал музичного мистецтва не завжди реалізується повністю. Застосування музики в освітньому процесі часто має фрагментарний або інтуїтивний характер, що обмежує її можливості як цілісного засобу впливу на розвиток дитини. Недостатня узгодженість форм і методів музичної діяльності не дозволяє розглядати музику як інтегрований інструмент розвитку когнітивної, моторної та емоційної сфер у їх взаємозв'язку. У зв'язку з цим актуалізується потреба системного осмис-

лення ролі музики в розвитку дітей раннього віку, зокрема визначення таких форм і методів музичної діяльності, які забезпечують комплексний вплив на мислення, рухову активність та емоційну сферу. Реалізація цього підходу створює умови для підвищення ефективності розвитку дітей раннього віку та сприяє формуванню їхнього гармонійного психофізичного становлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання впливу музичного мистецтва на розвиток дітей раннього віку посідає важливе місце в наукових дослідженнях, присвячених проблемам виховання, навчання та психофізичного становлення дитини. У вітчизняній педагогічній науці значна увага приділяється виховному й розвивальному потенціалу музичної діяльності в умовах дошкільної освіти. Так, К. Павловська (Павловська, 2023), Н. Кривошея (Кривошея, 2015), І. Новоселецька (Новоселецька, 2025), С. Куркіна (Kurkina, 2016) наголошують на ролі музики у формуванні емоційної чутливості, розвитку творчих здібностей, комунікативних умінь і рухової координації дітей. Автори підкреслюють значення активних форм музичної діяльності, зокрема співу, рухів під музику, гри на елементарних музичних інструментах, як засобів стимулювання пізнавальної активності та емоційного відгуку. Водночас більшість цих праць зосереджується на окремих напрямках розвитку, не розкриваючи системного взаємозв'язку між когнітивною, моторною та емоційною сферами дитини.

У контексті розвитку конкретних музичних умінь К. Завалко та К. Балюра (Завалко, Балюра, 2023) розглядають розвиток піаністичних навичок дітей дошкільного віку на донотному етапі навчання, акцентуючи на формуванні моторних, слухових і ритмічних умінь як основи подальшої музичної підготовки. Водночас І. Ярошенко (Ярошенко, 2020) висвітлює особливості професійної підготовки педагогів до музично-творчої діяльності дітей у закладах дошкільної освіти, підкреслюючи роль компетентнісного підходу, міждисциплінарної підготовки та педагогічної рефлексії.

Гуманістичний підхід до музичного виховання ґрунтовно представлений у педагогічній спадщині В. Сухомлинського, зокрема у праці «Серце віддаю дітям» (Сухомлинський, 2012), у якій музика розглядається як важливий чинник духовного збагачення, формування емоційної культури та внутрішнього світу дитини.

Окрему групу становлять дослідження, присвячені музикотерапії та корекційно-розвивальним можливостям музики. Зокрема, Р. Призванська (Призванська, 2020), В. Кошель та М. Новик

(Кошель, Новик, 2020), Т. Суменко (Суменко, 2025) розкривають потенціал музики в зниженні емоційної напруги, нормалізації психоемоційного стану дітей, стимулюванні мовленнєвого й рухового розвитку. Водночас ці дослідження здебільшого орієнтовані на терапевтичний або корекційний контекст і лише частково враховують можливості інтеграції музики в освітній процес як системного педагогічного інструменту.

У багатьох наукових працях, зокрема й зарубіжних, простежується міждисциплінарний підхід до вивчення впливу музичної діяльності на розвиток дитини. Зокрема, А. Стожок (Стожок, 2023), Ч. Іннан та П. Сєррано (Yinan, Serrano, 2024), а також П. Луї та колеги (Loui et al., 2019) демонструють взаємозв'язок між музичною діяльністю, нейропластичністю мозку, розвитком пам'яті, уваги, мовлення та моторних навичок. Отримані результати підтверджують здатність музики активізувати різні зони мозку, проте педагогічні механізми реалізації цих ефектів у практиці дошкільної освіти залишаються недостатньо конкретизованими.

Отже, аналіз наукових джерел засвідчує наявність значного теоретичного та емпіричного матеріалу щодо впливу музики на окремі аспекти розвитку дітей раннього віку. Водночас відсутність цілісного підходу до використання музики як інтегрованого засобу одночасного розвитку когнітивної, моторної та емоційної сфер зумовлює потребу подальших досліджень у цьому напрямі, орієнтованих на систематизацію форм і методів музичної діяльності в освітньому процесі.

Мета статті – дослідити вплив музики на розвиток когнітивної, моторної та емоційної сфери в дітей раннього віку.

Завдання дослідження:

- 1) здійснити аналіз теоретичних і науково-педагогічних підходів до використання музики як засобу розвитку когнітивної, моторної та емоційної сфери дітей раннього та дошкільного віку;
- 2) визначити вплив різних форм музичної діяльності на розвиток когнітивних процесів, моторних навичок та емоційної сфери дитини;
- 3) обґрунтувати психолого-педагогічні умови ефективного використання музики в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Ранній розвиток дитини є важливим періодом, що характеризується швидкими й комплексними змінами як у фізичній, так і в психічній сферах. Перші роки життя формують основу для подальшого зростання та благополуччя дитини, тому розуміння траєкторії й особливостей раннього розвитку є необхідним для

оцінки впливу різних стимулів, зокрема музики, на цілісний розвиток молодого розуму.

Фізичний розвиток дітей у цей період передбачає формування моторних навичок, координації м'язів та сенсорних здібностей. Від розвитку основних рефлексів у немовлят до вдосконалення дрібної та грубої моторики у ранньому віці відбуваються суттєві фізичні зміни. Дошкільнята набувають контролю над власними рухами та поступово опановують дії, такі як хапання, повзання та ходьба. Подальший розвиток координації та моторних навичок впливає на взаємодію дитини з навколишнім середовищем і створює основу для формування складніших фізичних умінь.

Психічний розвиток у ранньому дитинстві охоплює когнітивну, емоційну та соціальну сфери. Когнітивний прогрес проявляється в розвитку мовлення, пам'яті, навичок розв'язання проблем та сприйняття навколишнього світу. Емоційний і соціальний розвиток передбачає формування здатності розпізнавати й виражати емоції, будувати стосунки та розуміти соціальні сигнали. Цей період є критичним для розвитку емоційного інтелекту та соціальних навичок, що визначають майбутні взаємодії та психологічне благополуччя дитини.

Особливу роль у розвитку дитини раннього віку відіграють зовнішні стимули, зокрема музика, ігрова діяльність та різноманітні сенсорні враження. Вони впливають на формування нейронних зв'язків, стимулюють когнітивні та моторні навички, а також емоційну сферу. Пластичність мозку в цей період підкреслює необхідність створення збагачувального та стимулювального середовища, здатного забезпечити всебічний розвиток дитини.

Узагальнення знань про фізичний і психічний розвиток дитини раннього віку дозволяє оцінити вплив музики як засобу комплексного розвитку, що сприяє формуванню когнітивних, моторних та емоційних здібностей і створює основу для оптимізації освітніх та виховних практик у дошкільній освіті (Yinan, Serrano, 2024: 97).

Музика відіграє важливу роль в емоційному та естетичному розвитку дитини, сприяючи формуванню її музикальних здібностей, насамперед музикального слуху та емоційної чутливості до звукових образів. Розвиток цих якостей є важливою передумовою реалізації виховного потенціалу музичного мистецтва. Взаємодія дорослого з дитиною в процесі музичної діяльності, що базується на емоційній близькості, спільній творчій активності та довірі, створює сприятливі умови для розкриття внутрішнього світу дитини та її переживань.

Ознайомлення дітей із музикою здійснюється як послідовний і цілеспрямований процес, у межах якого вагоме місце посідає регулярне вокальне виконання, зокрема без інструментального супроводу. Така форма музичної діяльності сприяє розвитку музичного сприйняття, усвідомленню змісту пісенного матеріалу та формуванню навичок уважного слухання звукової організації слів і фраз. Музика, подібно до художнього слова чи живописного образу, стає засобом вираження емоцій, настрою та ідей дитини, формуючи інтерес і любов до мистецтва, розширюючи світогляд та підвищуючи музичну чутливість.

Вокальна та інструментальна музика може набувати різних форм – від пісень батьків до аудіо- та відеозаписів. Для кращого запам'ятовування творів рекомендується поєднувати музичні твори з наочними образами або малювати почуте. Особливо ефективними є пісні з мультфільмів, оскільки дитина сприймає їх через образ героя. Важливо, щоб батьки прищеплювали любов до музики, насамперед до народних пісень, що мають глибоку художню та виховну цінність.

Розвиток ритмічного слуху стимулюється використанням музичних інструментів, зокрема доступних у домашніх умовах: ложок, паличок, камінців або пляшечок та коробочок із крупою, горохом чи квасолею. Гра на таких «інструментах» не лише покращує виконання пісні, а й приносить дитині задоволення та радість. Для формування танцювальних навичок важливо заохочувати дитину до руху, надавати свободу для танцювальної творчості та емоційного самовираження. Чим більше дитина рухається та грає під музику, тим більшу радість і задоволення вона отримує. Коли музика дарує позитивні емоції, дитина сприймає світ гармонійно, із відкритістю та цікавістю, що сприяє її всебічному розвитку (Вплив музики на розвиток особистості дошкільнят, 2024).

Розвиток музикальних здібностей у дітей відбувається протягом різних вікових періодів, однак найбільш інтенсивно він проявляється в дошкільному віці. У період молодшого та середнього дошкільного віку активно формується мотиваційна сфера, мовлення, сприйняття, довільна увага та пам'ять, рефлексивне мислення, розумові дії, почуття й емоції, а також образне мислення та уява. Саме на цьому етапі спостерігається стрімке зростання інтелектуального розвитку дитини, виникає природна опозиція «дитина – дорослий» та формується різноманітна діяльність, серед якої переважає ігрова, зокрема сюжетно-рольова.

Ігрова діяльність, подібно до художньої, є важливою для розвитку творчого стилю діяльності

дитини. Гра завжди насичена елементами несподіванки та новизни, стимулює фантазію, уяву й перевтілення, роблячи процес творчої активності захопливим і продуктивним. Використання педагогами ігрових методів розширює можливості для творчого самовираження дітей, сприяє розвитку їхньої уяви та фантазії, а також формуванню індивідуальності та творчого потенціалу.

Особливо ефективним є розвиток музикальних здібностей дітей 5–6 років за умови дотримання певних психолого-педагогічних принципів: індивідуального підходу до кожної дитини, врахування її психолого-вікових особливостей, використання на музичних заняттях адекватних віковому періоду видів діяльності, створення позитивної та сприятливої атмосфери, надання психолого-педагогічної підтримки. Знання психолого-вікових особливостей дітей цього віку дозволяє педагогам організовувати діяльність так, щоб музикальні здібності розвивалися максимально ефективно.

Перед тим як задатки дитини трансформуються у сформовані здібності, вони проходять низку етапів розвитку. Процес становлення здібностей починається з раннього дитинства і триває протягом усього періоду активної участі дитини у видах діяльності, що сприяють їх розвитку. Перший етап розвитку будь-якої здібності пов'язаний із дозріванням органічних структур або формуванням на їх основі функціональних систем, необхідних для реалізації цієї здібності. Він охоплює дошкільний період – від народження до шести років – і супроводжується вдосконаленням усіх аналізаторів, функціональною диференціацією ділянок кори головного мозку, зміцненням взаємозв'язків між ними та розвитком рухових органів, насамперед рук.

Саме ці процеси створюють сприятливі умови для початкового становлення загальних здібностей, які згодом стають основою для формування спеціальних музичних навичок у дітей. Заняття творчими іграми та різноманітними музичними активностями в дошкільному віці відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку таких спеціальних здібностей, закладаючи міцну базу для подальшої музичної підготовки (Павловська, 2023).

Педагогічна наука спирається на різні підходи до виховання та всебічного становлення особистості дитини. Вона прагне розвинути компетентну, творчу, естетично чутливу особистість, яка не лише сприймає культуру, а й здатна творити її. З раннього віку в дитини закладаються музичні вподобання та естетичні смаки, а через навчально-виховну діяльність вона навчається сприймати художню культуру, розвивати творче мислення та емоційну чутливість. У цьому контексті музич-

ному мистецтву належить вагома роль у вихованні дитини. Видатний педагог В. Сухомлинський визначав музику як один із найефективніших засобів виховання, підкреслюючи: «якщо з раннього віку прищепити дитині красу музичного твору, то у звуках дитина відчує багатогранні відтінки людських почуттів, які піднімуть її на такий щабель культури, який неможливо досягти іншими засобами» (Сухомлинський, 2012: 68).

Важливість музики для розвитку дитини визначається її здатністю впливати на емоційну сферу та формувати музично-ціннісні потреби. Сприйняття мелодійних звуків, колискових або інших музичних творів, стимулює емоційну чутливість, яка стає однією з перших особистісних якостей, що розвиваються в дошкільників (Куркіна, 2026: 63). Саме музичні заняття дозволяють дитині проявляти емоційне реагування на музичні образи, сприяють становленню музикальних здібностей і розширюють можливості для художньої самореалізації.

Емоційна реакція на музичні твори в дошкільній педагогіці розглядається як окрема музична здатність, природа якої безпосередньо пов'язана з емоційною сутністю музичного мистецтва. Дитина, яка володіє хистом сприймати музику, може переживати її образний зміст і відчувати емоційні відтінки, закладені композитором.

Підкреслюючи значення раннього віку для розвитку музикальних здібностей, А. Стожок (Стожок, 2023) зазначає, що саме цей період характеризується інтенсивним формуванням нейронних зв'язків у мозку дитини, що впливає на подальший когнітивний, емоційний та соціальний розвиток. У стані найбільшої пластичності нейронні мережі головного мозку сприяють розвитку когнітивних, емоційних і мовних навичок, а для забезпечення максимально ефективного розвитку дітей засобами музичного мистецтва необхідно враховувати специфіку нейропсихологічних процесів та адаптувати форми навчальної взаємодії. Зважаючи на це, дослідниця виокремлює основні вікові особливості розвитку дитини дошкільного віку засобами музичного мистецтва (табл. 1), що дозволяє педагогам планувати заняття таким чином, щоб максимально сприяти формуванню спеціальних музикальних здібностей та гармонійному розвитку особистості.

Практичні дослідження міжнародних експертів підтверджують, що діти, які регулярно займаються грою на музичних інструментах понад 30 хвилин на тиждень, демонструють значно кращий рівень розвитку мовних та інтелектуальних здібностей порівняно з однолітками, які не

беруть участь у таких заняттях. У цих дітей спостерігаються помітні зміни у структурі мозку, що пов'язані з покращенням рухових та слухових функцій (Loui et al., 2019). Ці дані підкреслюють значущість музичної активності для комплексного розвитку дитини, демонструючи тісний зв'язок між музичною практикою й когнітивними процесами, що визначають увагу, спостережливість та аналітичні навички.

Музика має універсальний лікувальний та стимулювальний ефект, оскільки її сприйняття не потребує спеціальної підготовки й доступне для будь-якої людини, незалежно від віку чи рівня навичок. З допомогою мелодій, музичних образів, ритму та темпу можна відновити рівновагу нервової системи, виявити музикальні здібності та задовольнити естетичні потреби дитини (Призванська, 2020). Сприйняття музики інтегрується з розумовими процесами, що регулюють увагу та спостережливість, адже дитина порівнює нові мелодії з уже знайомими, аналізує їхнє звучання та освоює різноманітні музичні патерни (Кошель, Новик, 2020: 56).

В умовах освітнього процесу музичний педагог уважно спостерігає за тим, як дитина сприймає конкретні музичні твори, і, за потреби, залучає її до гри на музичних інструментах. Така діяльність не лише робить музичну взаємодію більш інтерактивною, а й сприяє розвитку моторних, слухових та тактильних навичок. Наприклад, заняття на фортепіано допомагають вдосконалити координацію рук і формувати складні рухові вміння, одночасно зменшуючи надмірне м'язове напруження та полегшуючи опанування інших видів діяльності. Наукові дослідження підтверджують ефективність цих підходів: саме в дошкільному віці в мозку дитини формуються базові нейронні траєкторії, які надалі визначають стиль навчання, поведінку та когнітивні здібності (Завалко, Балюра, 2023: 55).

Отже, музика є ефективним інструментом комплексного розвитку когнітивних, моторних

та емоційних навичок дітей дошкільного віку. Вона стимулює виконавчі функції мозку та міжпівкульну взаємодію, покращує увагу, пам'ять, мислення та сприяє підвищенню IQ. Різноманітні музичні ігри, що пропонує педагог, допомагають дитині запам'ятовувати ритми та мелодії, знайомлять із нотною грамотою, формуючи базові музичні й мовленнєві навички. Крім того, музична діяльність сприяє особистісному розвитку дитини, забезпечуючи її емоційну відкритість, когнітивну активність та соціальну інтегрованість, що загалом формує гармонійно розвинену особистість.

Науковці доводять, що музична діяльність у дошкільному віці стимулює розвиток когнітивних, моторних та емоційних навичок дітей, формуючи гармонійно розвинену особистість. У цьому контексті важливе значення має музично-ритмічна діяльність, яку активно застосовують на заняттях із музичного мистецтва в закладах дошкільної освіти. Як підкреслює І. Новоселецька, така діяльність виконує подвійну функцію: з одного боку, вона сприяє вдосконаленню базових сенсомоторних механізмів дитини, а з іншого – є провідним засобом емоційно-комунікативної взаємодії між дитиною та дорослим. Музика в дошкільному віці не має формальної мети навчити дитину, вона постає передусім як засіб емоційного контакту та спільного переживання, що визначає гуманістичну основу педагогічних підходів: головним завданням є не передавання знань, а розвиток емоційних почуттів (Новоселецька, 2025: 992).

Мелодія є природним способом самовираження дитини, адже дошкільник активно реагує на звучання, проявляючи емоції та рухові реакції. Роль педагога в цьому процесі полягає в спостереженні, підтримці та стимулюванні музичної активності, створюючи умови для природного формування музикальних здібностей. Важливо, щоб дитина мала можливість бути активним учасником спільного процесу, передаючи через ритм і рух свої емоційні стани – спокій, радість, впевненість. Завдяки такому підходу музично-ритмічна

Таблиця 1

Вікові особливості розвитку дитини та їх значення для музичного навчання

Вік дитини	Особливості розвитку мозку	Мета музики	Форми діяльності
1–3 роки	Сенсорна чутливість, висока нейропластичність	Емоційне залучення, розвиток слуху	Слухання, музичні ігри з дорослими
3–5 років	Формування мовлення та образного мислення	Розвиток мовлення, моторики	Проспівування, ритмічні вправи, спів
5–6	Посилення міжкультурної взаємодії, пам'яті	Розвиток координації, музичного мислення	Гра на інструментах, імпровізація
6–7 років	Стабілізація уваги та виконавчих функцій	Інтеграція музики й когніції	Вокально-інструментальні вправи та їх аналіз

Джерело: систематизовано автором на основі (Стожок, 2023)

діяльність сприймається дитиною як гра, а не як навчання, що сприяє формуванню емоційної картини сприйняття музичного твору. Значну роль у цьому процесі відіграє педагог, який володіє розвиненим «емоційним слухом», здатний регулювати інтенсивність та характер музично-ритмічної діяльності відповідно до готовності дітей активно рухатися або спокійно слухати мелодію. Така пластичність педагогічного ритму є ознакою професійної майстерності, яка вдосконалюється через практичний досвід та рефлексивний розвиток (Новоселецька, 2025: 992).

Для ефективного розвитку музикальних здібностей дітей дошкільного віку вихователь повинен мати заздалегідь сформовані музичні навички, серед яких основними є чітке відчуття ритму, розвинений музикальний слух та здатність до музичної пам'яті. Ці компетенції дозволяють педагогові організувати процес музично-естетичного розвитку дітей так, щоб він був максимально результативним і гармонійним. Окрім цього, педагог повинен знати принципи сольфеджіо та ритміки, уміти співати й танцювати, а також володіти базовими вокальними навичками – правильним звукотворенням, дикцією, диханням, артикуляцією та чистотою інтонування. Такі навички є необхідними не лише для корекційної та організаційної роботи під час музичних занять, а й для того, щоб вихователь став наочним прикладом для дітей, демонструючи високий рівень музичної компетентності.

Формування музикальних здібностей у дітей неможливе без усвідомлення педагогом особливостей дитячого голосу, основних принципів навчання співу, специфіки репертуару та методики розучування пісень. Важливим аспектом є також правильний добір музичного матеріалу залежно від виду діяльності: наприклад, для хороводів варто обирати композиції спокійного й плавного характеру, що узгоджуються з вокальною активністю, а для рухливих ігор музика повинна відображати динаміку рухів, забезпечуючи легкий біг або підскоки відповідним енергійним та ритмічним супроводом (Ярошенко, 2020).

Ефективна підготовка вихователя закладу дошкільної освіти до розвитку музикальних здібностей дітей передбачає комплексний підхід, який охоплює різні аспекти професійної компетентності. Зокрема, важливо враховувати складні взаємозв'язки між психічними функціями та особистісними рисами педагога, що сприяє формуванню його власного художнього стилю. Підготовка має забезпечувати відповідність розвитку музичних умінь вихователя обраній спеціалізації

та враховувати особливості опанування гри на музичних інструментах, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Особливу увагу варто приділяти розвитку як базових музичних навичок, таких як відчуття висоти звуку, ритму, що формують основу для сприйняття музики, співу та інструментальної діяльності, так і більш складних здібностей, зокрема сприйняттю форми, стилю та здатності до навчання. Крім того, педагог повинен мати чітке розуміння етапів формування у дітей елементарних музичних навичок, уміти своєчасно їх виявляти та закріплювати, а також знати особливості взаємодії простих і складних музикальних здібностей у процесі музичної діяльності (Кривошея, 2015: 428).

Важливо підкреслити, що музика одночасно активізує численні структури мозку. Під час прослуховування музичних творів залучаються когнітивні, слухові, емоційні та рухові нейронні мережі, що забезпечує комплексний вплив на дитину, який не досягається під час звичайної ігрової, навчальної чи корекційної діяльності. Водночас музичні заняття ефективно зміцнюють наявні нейронні зв'язки та стимулюють утворення нових, що особливо важливо для дітей із порушеннями психофізичного розвитку (Суменко, 2025).

На основі проведеного аналізу зазначимо, що музика є універсальним педагогічним ресурсом, здатним забезпечити цілісний вплив на когнітивний, моторний та емоційний розвиток дітей дошкільного віку. Систематичне навчання в освітньому просторі активізує нейропсихологічні механізми розвитку, сприяючи формуванню базових психічних функцій, емоційної саморегуляції та соціальної взаємодії. Музичні заняття створюють сприятливі умови для інтеграції руху, мислення й емоційного переживання, а професійний педагог через свій досвід, емоційне сприйняття та індивідуальний підхід формує середовище, у якому дитина почуває себе впевнено та комфортно. Саме в такому інтегрованому форматі музичне мистецтво стає потужною педагогічною інвестицією в гармонійний психофізичний розвиток особистості дитини.

Висновки. Здійснений аналіз теоретичних і науково-педагогічних підходів засвідчив, що музика розглядається сучасною педагогікою та психологією як універсальний і багатовимірний засіб розвитку дітей раннього та дошкільного віку. Встановлено, що музичний вплив інтегрує когнітивний, моторний та емоційний компоненти розвитку, активізуючи сприймання, пам'ять, мислення, мовлення, а також сприяючи формуванню емоційної чутливості та саморегуляції дитини.

Визначено, що різні форми музичної діяльності (слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, гра на елементарних інструментах, імпровізація) мають диференційований, але взаємодоповнювальний вплив на розвиток когнітивних процесів, моторних навичок і емоційної сфери. Музично-рухова діяльність стимулює координацію та розвиток дрібної й загальної моторики, вокальна й інструментальна активність сприяє мовленнєвому та інтелектуальному розвитку, а емоційно забарвлене сприймання музики підтримує емоційний комфорт і соціальну адаптацію дітей.

Обґрунтовано, що ефективне використання музики в освітньому процесі закладів освіти можливе за умови дотримання комплексу психолого-педагогічних умов, серед яких провідними є вікова відповідність музичного матеріалу, сис-

тематичність і різноманітність музичних форм роботи, інтеграція музичної діяльності з іншими видами освітньої активності, а також професійна готовність педагогів до цілеспрямованого застосування музики як розвивального ресурсу. Сукупність цих умов забезпечує гармонійний розвиток когнітивної, моторної та емоційної сфери дітей раннього й дошкільного віку.

Перспективними напрямками подальших досліджень є уточнення диференційованого впливу різних форм музичної діяльності на когнітивний, моторний та емоційний розвиток дітей раннього та дошкільного віку, розробка адаптованих методичних моделей інтеграції музики в освітній процес, а також оцінка ефективності професійної підготовки педагогів для цілеспрямованого використання музики як комплексного розвивального ресурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вплив музики на розвиток особистості. *Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 10 «Попелюшка» Чернівецької міської ради: вебсайт*. 2024. URL: <https://dnz-popelushka.com.ua/specialisti-rekomenduyut/vpliv-muziki-na-rozvitok-osobistosti-doshkilnyat/> (дата звернення: 30.01.2026).
2. Завалко К., Балюра К. Розвиток піаністичних навичок дітей дошкільного віку в донотний період навчання. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2023. № 7. С. 52–62. DOI: <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2022.79>
3. Кошель В., Новик М. Використання музикотерапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти: навч.-метод. посібн. Чернігів, 2020. URL: <https://surl.luh.ua/tzbaej> (дата звернення: 30.01.2026).
4. Кривошея Н. Б. Педагогічні умови розвитку творчих музичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 18. С. 425–429. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=znppo_2015_18_76 (дата звернення: 30.01.2026).
5. Куркіна С. Виховання емоційної чутливості до музичного мистецтва у дітей дошкільного віку. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 143. С. 40–45. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nz_p_2016_143_11.pdf (дата звернення: 30.01.2026)
6. Новоселецька І. Е. Музично-ритмічна діяльність як засіб емоційно-комунікативного розвитку дітей раннього віку. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2025. № 57(11). С. 989–997. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/32009/31960> (дата звернення: 30.01.2026).
7. Павловська К. П. Проблема розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 89. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/89/8.pdf> (дата звернення: 30.01.2026).
8. Призванська Р. Дослідження впливу засобів музичної терапії з аутизмом. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). Vol. 2. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.18>
9. Стожок А. В. Вплив раннього музичного навчання на розвиток нейронних зв'язків у дітей дошкільного віку. *Академічні візії*. 2023. Вип. 25. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/1935/1814/1858> (дата звернення: 30.01.2026).
10. Суменко Т. Ю. Музика як інструмент розвитку та реабілітації дітей з порушенням психофізичного розвитку. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 7(37). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/27320/27287> (дата звернення: 30.01.2026).
11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ, 2012. 537 с. URL: http://www.acta.com.ua/download/SerdceUkr_vstup_zmist.pdf (дата звернення: 30.01.2026).
12. Ярошенко І. В. Особливості підготовки вчителів до музично-творчої діяльності дітей у закладах дошкільної освіти. *Педагогічні інновації: ідеї, реалізації, перспективи*. 2020. Вип. 1 (24). С. 18–25. DOI: <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1-18-25>
13. Loui P., Raine L. B., Chaddock-Heyman L., Kramer A. F., Hillman C. H. Musical instrument practice predicts white matter microstructure and cognitive abilities in childhood. *Front Psychol*. 2019. Vol. 10. Article 1198. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01198>
14. Yinan Z., Serrano P. L. The impact of early childhood music on the physical and mental development of young children. *International Journal of Social Science and Humanities Research*. 2024. Vol. 12. № 1. P. 96–99. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10589408>

REFERENCES

1. Vplyv muzyky na rozvytok osobystosti [The impact of music on the development of the personality of preschoolers]. (2024). Zaklad doshkilnoi osvity (iasla- sadok) kombinovanoho typu №10 "Popeliushka" Chernivetskoï miskoi rady: vebсайт/ Retrieved from <https://dnz-popelushka.com.ua/specialisti-rekomenduyut/vplyv-muzyki-na-rozvytok-osobystosti-doshkilnyat/> [in Ukrainian].
2. Zavalko K., Balyura K. (2023) Rozvytok pianistychnykh navychok ditei doshkilnogo viku v donotnyi period navchannia [The development of piano skills of preschool children in the pre-school period of study]. *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi*, 7. 52–62. <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2022.79> [in Ukrainian].
3. Koshel V., Novik M. (2020) Vykorystannia muzykoterapii v umovakh osvitnoho protsesu zakladiv doshkilnoi osvity: navch.-metod. posibn. [The use of music therapy in the educational process of preschool educational institutions: teaching and methodological manual]. Chernihiv. Retrieved from <https://surl.lu/tzbaej> [in Ukrainian].
4. Kryvosheya N. B. (2015) Pedahohichni umovy rozvytku tvorchykh muzychnykh zdibnostei u ditei starshoho doshkilnogo viku [Pedagogical conditions for the development of creative musical abilities in children of senior preschool age]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*, 18. 425–429. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=znppo_2015_18_76 [in Ukrainian].
5. Kurkina S. (2016) Vykhovannia emotsiinoi chutlyvosti do muzychnoho mystetstva u ditei doshkilnogo viku [Education of emotional sensitivity to musical art in preschool children]. *Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Serii: Pedahohichni nauky*, 143. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nz_p_2016_143_11.pdf [in Ukrainian].
6. Novoseletska I. E. (2025) Muzychno-rytmichna diialnist yak zasib emotsiino-komunikatyvnoho rozvytku ditei rannoho viku [Musical and rhythmic activity as a means of emotional and communicative development of early childhood children]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Serii "Pedahohika", Serii "Psykhohohiia", Serii "Medytsyna")*, 57 (11). 989–997. Retrieved from <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/32009/31960> [in Ukrainian].
7. Pavlovska K. P. (2023) Problema rozvytku muzychnykh zdibnostei ditei doshkilnogo viku [The problem of developing musical abilities of preschool children]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 89. Retrieved from <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/89/8.pdf> [in Ukrainian].
8. Pryzvanska R. (2020) Doslidzhennia vplyvu zasobiv muzychnoi terapii z autyzmom [Study of the effects of music therapy on autism]. *Knowledge, Education, Law, Management*, 3(31), 2. <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.18> [in Ukrainian].
9. Stozhok A. V. (2023) Vplyv rannoho muzychnoho navchannia na rozvytok neironnykh zviazkiv u ditei doshkilnogo viku [The influence of early musical education on the development of neural connections in preschool children]. *Akademichni vizii*, 25. Retrieved from <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/1935/1814/1858> [in Ukrainian].
10. Sumenko T. Yu. (2025) Muzyka yak instrument rozvytku ta reabilitatsii ditei z porushenniam psykhofizychnoho rozvytk [Music as a tool for the development and rehabilitation of children with psychophysical development disorders]. *Visnyk nauky ta osvity*, 7(37). Retrieved from <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/27320/27287> [in Ukrainian].
11. Sukhomlynsky V. O. (2012) Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to children]. Kyiv. Retrieved from http://www.acta.com.ua/download/SerdceUkr_vstup_zmist.pdf [in Ukrainian].
12. Yaroshenko I. V. (2020) Osoblyvosti pidhotovky vchyteliv do muzychno-tvorchoi diialnosti ditei u zakladakh doshkilnoi osvity [Peculiarities of training teachers for musical and creative activities of children in preschool educational institutions]. *Pedahohichni innovatsii: idei, realizatsii, perspektyvy*, 1 (24). 18–25. <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1-18-25> [in Ukrainian].
13. Loui P., Raine L. B., Chaddock-Heyman L., Kramer A. F., Hillma C. H. (2019) Musical instrument practice predicts white matter microstructure and cognitive abilities in childhood. *Front Psychol.*, 10. 1198. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01198>
14. Yinan Z., Serrano P. L. (2024) The impact of early childhood music on the physical and mental development of young children. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 12 (1). 96–99. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10589408>

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.04.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

